

Ewa Głosińska

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Wydział (Aukcja) Geograficznych i Geologicznych
Kółko (Aukcja) Rewitalizacji

Poziom i warunki życia ludności na terenach wiejskich na przykładzie wsi Kowalów¹

Streszczenie Celem pracy jest określenie poziomu i warunków życia ludności na terenach wiejskich w oparciu o analizę badań ankietowych przeprowadzonych w Kowalowie w 2009 r. Kowalów jest wsią sołectką położoną w strefie przygranicznej w województwie lubuskim, w powiecie ślubickim, w północnej części gminy Rzepin. Warunki życia określono w oparciu o analizę warunków mieszkaniowych, w tym między innymi wyposażenia w infrastrukturę techniczną i przedmioty trwałego użytkowania, jak również poziomu dostępności do usług oraz stanu zagospodarowania terenu i charakteru relacji społecznych. Poziom życia ludności określono na podstawie analizy poziomu dochodów i mobilności mieszkańców wsi. Badania wskazują na bardzo dobre warunki życia mieszkańców Kowalowa. Szczególnie dotyczy to warunków mieszkaniowych oraz dostępu do usług we wsi. Przy czym poziom wyposażenia mieszkań w sieć kanalizacyjną oraz instalację gazu ziemnego jest bardzo niski. Bardzo dobre warunki życia mieszkańców Kowalowa nie korespondują z niskim poziomem życia badanej społeczności – niskim poziomem dochodów i mobilnością ludności.

Słowa kluczowe warunki mieszkaniowe, dostępność do usług, deficyty funkcjonalno-przestrzenne, dochody i mobilność ludności, relacje społeczne

1. Wprowadzenie

1.1. Poziom i warunki życia ludności jako przedmiot badań

Pojęcie warunków życia ludności obejmuje elementy o charakterze materialnym i niematerialnym. Istotnym czynnikiem materialnym kształtującym warunki bytowe jest wyposażenie mieszkań w instalacje infrastrukturalne i odpowiednie dobra trwałego użytku. O warunkach życia decyduje ponadto jakość i dostępność do usług niższego i wyższego rzędu, a także stan zagospodarowania terenu, zwłaszcza infrastruktura drogowa oraz tereny zieleni jako miejsca wypoczynku. Elementami

¹ Artykuł opracowano na podstawie pracy magisterskiej pt. „Poziom i warunki życia mieszkańców wsi Kowalów w gminie Rzepin” napisanej pod kierunkiem prof. UAM dr. hab. T. Kaczmarska. Recenzentem pracy był prof. UAM dr. hab. J. Kotus. Obrona pracy odbyła się dnia 10 czerwca 2010 r.

niematerialnymi, które odgrywają ważną rolę w kształtowaniu warunków życia, są: poziom identyfikacji terytorialnej i społecznej oraz charakter stosunków międzyludzkich (por. Pięćek 2005).

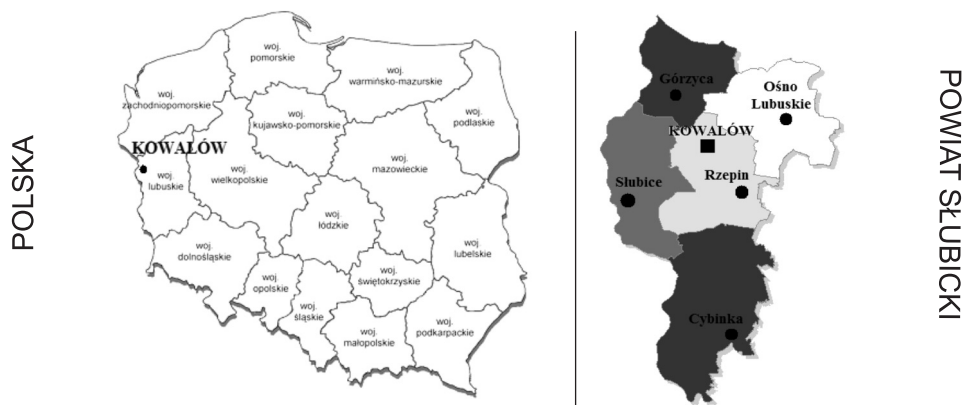
Poziom życia rozumiany jest głównie w kategoriach materialnych jako sytuacja ekonomiczna ludności określana przez poziom uzyskiwanych dochodów. Jednak pojęcie poziomu życia należy również rozpatrywać w aspekcie socjologicznym. Wówczas poziom życia ludności wynika z subiektywnej i obiektywnej oceny warunków życia, głównie ich elementów materialnych (ryc. 2).

Zatem w kontekście socjologicznym występuje następująca relacja: warunki życia, zwłaszcza w rozumieniu materialnym, pośrednio wpływają na poziom życia rozpatrywany w kategoriach socjologicznych. Natomiast analizując stopień wpływu poziomu życia ludności na warunki bytowe, należy podkreślić, iż warunki życia ludności w dużej mierze zależą od sytuacji ekonomicznej określonej społecznością, czyli poziomu życia w rozumieniu materialnym (ryc. 2).

1.1. Wieś Kowalów jako obszar badań

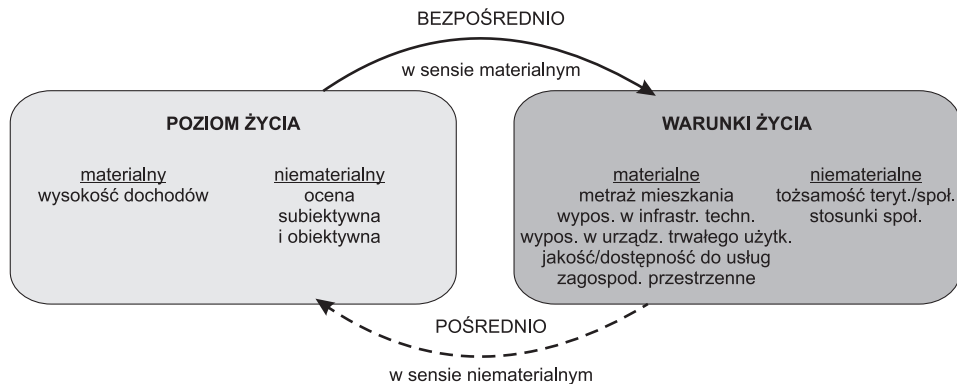
Kowalów jest wsią sołecką położoną w strefie przygranicznej w województwie lubuskim, w powiecie słubickim, w północnej części miejsko-wiejskiej gminy Rzepin (ryc. 1). Wieś zlokalizowana jest na skrzyżowaniu dwóch dróg wojewódzkich relacji Słubice–Ośno oraz Rzepin–Górzycy.

Kowalów jest największą pod względem liczby mieszkańców wsią w gminie Rzepin. W 2009 r. miejscowość liczyła 940 mieszkańców. Jest to wieś o rosnącym potencjale demograficznym – od 2006 r. obserwuje się wzrost liczby mieszkańców. Ludność zamieszkująca Kowalów stanowi społeczeństwo dojrzałe: w 2009 r. ludność w wieku produkcyjnym stanowiła 63% ogółu lokalnego społeczeństwa, w wieku przedprodukcyjnym – 24% i najmniejszy odsetek stanowiła ludność w wieku poprodukcyjnym (13%). W latach 2001–2009 zauważyć można w Kowalowie ogólny spadek stopy bezrobocia o niemal 10 punktów procentowych. W 2008 r.

Ryc. 1. Położenie administracyjne Kowalowa

Źródło: opracowanie własne.

Ryc. 2. Poziom i warunki życia ludności
Źródło: opracowanie własne.

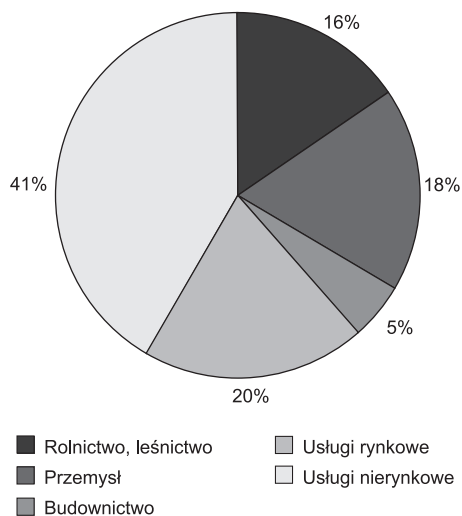
wskaźnik bezrobocia w Kowalowie wynosił 5,8% i był niższy o 1,5 punktu procentowego od stopy bezrobocia w całej gminie Rzepin.

2. Wyniki badań ankietowych

Badanie ankietowe „Kowalów 2009”, zmierzające do określenia warunków i poziomu życia mieszkańców Kowalowa, zostało przeprowadzone na zrealizowanej próbie 100 gospodarstw domowych, tj. około 60% ogółu gospodarstw we wsi, obejmujących 366 osób, tj. 39% mieszkańców wsi. Grupa bezpośrednich respondentów badania liczyła 100 mieszkańców wsi w wieku od 14 do 87 lat – głównie kobiet (67%). Średnia wieku osób ankietowanych wyniosła 47 lat. Z uwagi na to, iż w latach 2003–2009 nie przeprowadzono w Polsce Narodowego Spisu Powszechnego, który mógłby dostarczyć dokładnych danych statystycznych potrzebnych do właściwej analizy badań ankietowych, analiza ta została wykonana przede wszystkim w odniesieniu do wyników Narodowych Spisów Powszechnych przeprowadzonych w 2002 r. oraz danych GUS z 2007 i 2008 r.

W Kowalowie dominują gospodarstwa nierolnicze (85%), w których wyłącznym lub głównym źródłem utrzymania są dochody spoza rolnictwa. Wśród nich zdecydowaną większość stanowią gospodarstwa utrzymujące się z pracy najemnej (52%). Co trzecie gospodarstwo w Kowalowie (28%) przede wszystkim utrzymuje się z niezarobkowych źródeł dochodów, tj. rent, emerytur, zasiłków dla bezrobotnych bądź zasiłków socjalnych. Gospodarstwa domowe pracowników² jednocześnie użytkujących gospodarstwo rolne, utrzymujące się z łącznego dochodu z pracy najemnej i użytkowania gospodarstwa rolnego, stanowią 12% ogółu badanych domostw. W niewielkiej ilości gospodarstw (16%) w Kowalowie wyłącznym lub głównym źródłem utrzymania jest dochód z pracy w gospodarstwie rolnym.

² Wyłącznym lub głównym źródłem utrzymania gospodarstwa pracowników jest dochód z pracy najemnej, a dodatkowym źródłem może być praca na rachunek własny z wyjątkiem pracy w gospodarstwie rolnym lub źródła niezarobkowe (GUS).

Ryc. 3. Struktura zatrudnienia mieszkańców Kowalowa według sektorów

Źródło: wyniki badań ankietowych „Kowalów 2009”.

Mieszkańcy Kowalowa zatrudnieni są głównie w sektorze usług (61%), zwłaszcza usług nierynkowych (ryc. 3), tj. edukacji, straży pożarnej, służbie zdrowia, straży granicznej, izbie celnej. W sektorze przemysłowym pracuje 18% badanych. Rolnictwo i leśnictwo, I sektor gospodarki narodowej, w Kowalowie zajmuje dopiero czwarte miejsce w strukturze zatrudnienia (16%). Najniższe zatrudnienie jest w budownictwie (5%).

Niemal 3/4 gospodarstw (71%) objętych badaniem zlokalizowanych jest w zabudowie wielorodzinnej, tylko 29% gospodarstw – w budynkach jednorodzinnych. Większość badanych gospodarstw w Kowalowie (72%) posiada garaż, głównie w gospodarstwach zlokalizowanych w budynkach wielorod-

zinnnych, zwłaszcza w blokach popegeerowskich, gdzie lokatorzy zaadaptowali dawne obiekty inwentarskie na prowizoryczne garaże.

W Kowalowie dominują mieszkania średnie, o powierzchni od 50 do 80 m², na ogół w zabudowie wielorodzinnej, stanowiąc ponad połowę gospodarstw objętych badaniem (53%). Mieszkania liczą od 2 do 9 izb, stosunkowo liczną grupę stanowią mieszkania 5-izbowe (30%).

Zdecydowanie lepsze warunki mieszkaniowe występują w domach jednorodzinnych (tab. 1), ponieważ zarówno liczba izb, pokoi, jak i liczba m² przypadających na jedną osobę jest wyższa w porównaniu z mieszkaniami w zabudowie wielorodzinnej. Skutkuje to większym zagęszczeniem mieszkań w budynkach wielorodzinnych, gdyż prawie trzykrotnie mniejsze mieszkanie zamieszkuje zbliżona liczba osób.

Warunki lokalowe w Kowalowie, w porównaniu z ogólną sytuacją mieszkaniową na terenach wiejskich w Polsce, kształtują się na wysokim poziomie (tab. 2). Przeciętnie mieszkania w Kowalowie są nieznacznie mniejsze, ale liczą więcej izb.

Tabela 1. Charakterystyka warunków mieszkaniowych w Kowalowie według typu zabudowy

Typ zabudowy	Wielkości przeciętne				
	liczba lokatorów	liczba izb	liczba pokoi	powierzchnia mieszkalna w m ²	m ² /os.
Jednorodzinna	4,0	7,4	4,2	238,7	41,0
Wielorodzinna	3,6	5,0	2,7	64,6	21,4
Ogółem	3,7	5,8	3,1	83,2	27,1

Źródło: wyniki badań ankietowych „Kowalów 2009”.

Tabela 2. Warunki lokalowe w Kowalowie na tle terenów wiejskich w Polsce

Wartości przeciętne	Tereny wiejskie w Polsce		Kowalów
	2008		2009
Liczba izb w mieszkaniu	4,1		5,8
Pow. mieszk. w m ²	86,7		83,2
m ² /os.	25,1		27,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.stat.gov.pl i wyników badań ankietowych „Kowalów 2009”.

Ponadto na jednego lokatora przypada więcej powierzchni użytkowej aniżeli na pozostałych obszarach wiejskich w kraju.

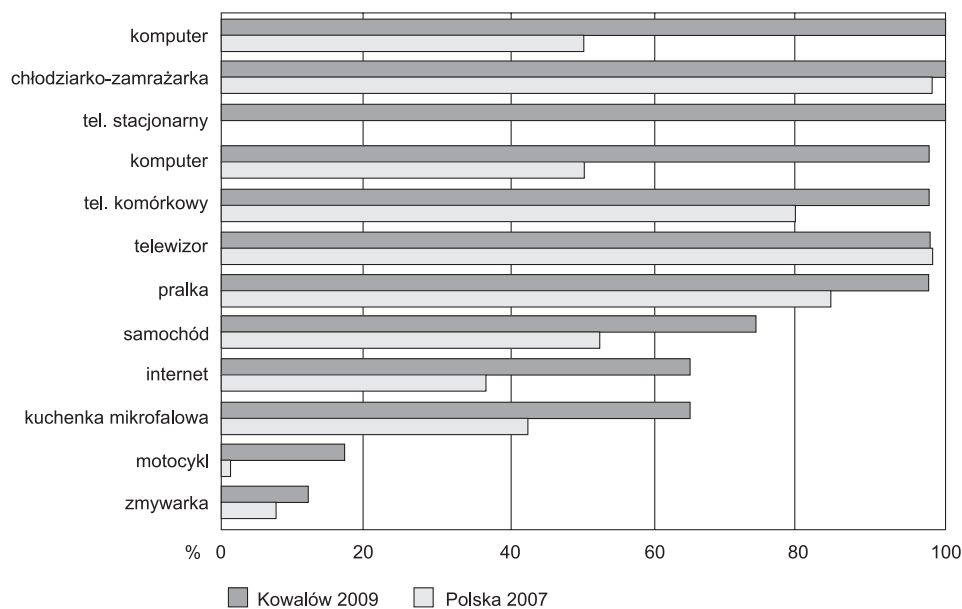
W odniesieniu do ogółu gospodarstw wiejskich w Polsce poziom zaopatrzenia mieszkań w Kowalowie jest bardzo wysoki (tab. 3). Wartości parametrów, określających odsetek gospodarstw podłączonych do sieci wodociągowej oraz posiadających łazienkę i toaletę, są tutaj wyższe. Niemal wszystkie mieszkania (94%) w Kowalowie wyposażone są w centralne ogrzewanie, w Polsce – zaledwie 64%. Poniżej średniej krajowej dla terenów wiejskich kształtuje się natomiast zaopatrzenie mieszkańców Kowalowa w gaz ziemny, zaledwie 10% gospodarstw, ale poziom gazyfikacji wsi w Polsce jest tylko nieznacznie wyższy (18%). Mimo że wieś zaopatrzona jest w instalację gazową, najczęstszym źródłem gazu dla mieszkańców Kowalowa jest butla gazowa. Kanalizacji sanitarnej nie posiada ponad 60% domów w Kowalowie, mimo że w odległości pół kilometra od wioski zlokalizowana jest oczyszczalnia ścieków. Możliwość bezpośredniego odprowadzania ścieków do oczyszczalni ma tylko 38% gospodarstw objętych badaniem.

Wszystkie objęte badaniem gospodarstwa domowe w Kowalowie są wyposażone w telefon stacjonarny oraz chłodziarko-zamrażarkę (ryc. 4). Nieznacznie mniej, bo aż 98% domostw, posiada co najmniej jeden telefon komórkowy, telewizor, pralkę oraz komputer. W zdecydowanej większości gospodarstw (65%) znajduje się kuchenka mikrofalowa. We wsi jest ogólnodostępny internet, stąd odsetek gospodarstw korzystających z internetu jest wysoki i wynosi 65%. Wysoki jest też poziom zmotoryzowania mieszkańców Kowalowa, tylko co czwarte gospodarstwo

Tabela 3. Warunki mieszkaniowe w Kowalowie na tle obszarów wiejskich w Polsce

Wyróżnienie	Tereny wiejskie w Polsce		Kowalów
	2008		2009
	w % danej grupy gospodarstw		
Sieć wodociągowa	88,9		100,0
Razienka	75,8		100,0
Toaleta	74,5		99,0
Centralne ogrzewanie	64,4		94,0
Gaz ziemny	18,4		10,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.stat.gov.pl i wyników badań ankietowych „Kowalów 2009”.

Ryc. 4. Wyposażenie gospodarstw domowych w Kowalowie w niektóre przedmioty trwałego użytkowania na tle gospodarstw miejskich i wiejskich w Polsce³

Źródło: opracowanie własne na podstawie Rocznika Statystycznego Rzeczypospolitej Polskiej 2008 i wyników badań ankietowych „Kowalów 2009”.

we wsi (26%) nie posiada samochodu, a w 17% domostw jest motocykl względnie skuter lub motorower. Najniższy odsetek gospodarstw dotyczy użytkowników zmywarek, posiada je zaledwie co ósme gospodarstwo domowe we wsi (12%).

Samochody, telewizory, komputery oraz telefony komórkowe są urządzeniami trwałego użytkowania, które gospodarstwa w Kowalowie posiadają w ilości większej niż jeden. Co piąte gospodarstwo domowe we wsi (19%) posiada od dwóch do czterech samochodów. Ponad 40% domostw w Kowalowie dysponuje dwoma lub trzema telewizorami. Odsetek gospodarstw posiadających dwa lub trzy komputery we wsi wynosi 17%, a posiadających od 3 do 6 telefonów komórkowych – aż 46%; co trzecie gospodarstwo we wsi jest właścicielem dwóch telefonów komórkowych. Przeciętnie każde domostwo w Kowalowie posiada jeden samochód, telewizor, komputer oraz dwa telefony komórkowe.

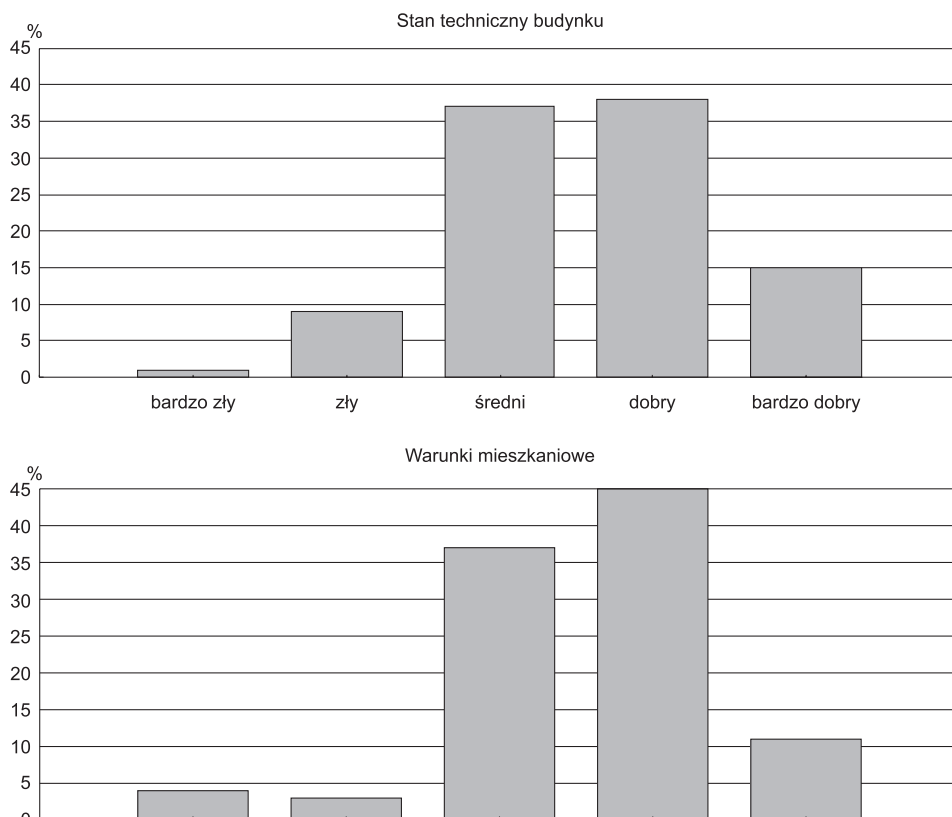
Poziom wyposażenia gospodarstw domowych w Kowalowie w przedmioty trwałego użytkowania jest znacznie wyższy od ogółu gospodarstw miejskich i wiejskich w Polsce w 2007 r. (ryc. 4). Największa, prawie dwukrotna przewaga, dotyczy ilości użytkowników komputera i internetu. Wysoki odsetek gospodarstw w Kowalowie posiadających motocykl, skuter czy motorower jest charakterystycznym zjawiskiem obserwowanym na obszarach wiejskich w Polsce.

³ Brak danych dotyczących gospodarstw wyłącznie wiejskich.

Większość ankietowanych mieszkańców Kowalowa pozytywnie ocenia stan zamieszkałych przez nich budynków (ryc. 5). Jest to wynikiem przeprowadzonych w ostatnich latach remontów.

Ponad 35% respondentów uważa, że ich domy są w stanie dobrym, prawie analogiczna liczba respondentów oceniła stan budynków jako średni. Bardzo dobrą opinię na temat zamieszkanego budynku wyraziło 15% ankietowanych. Negatywnie stan swojego domu oceniło tylko 10% respondentów. Równie wysoko mieszkańcy Kowalowa oceniają swoje warunki mieszkaniowe. Podsumowując, pozytywna ocena subiektywna warunków mieszkaniowych oraz stanu technicznego budynków pokrywa się z istniejącym w Kowalowie stosunkowo wysokim standardem mieszkań.

Sieć usług w Kowalowie obejmuje podstawowe usługi medyczne, zapewniane przez ośrodek zdrowia, i farmaceutyczne – poprzez lokalny punkt apteczny. Istnieje też oddział banku spółdzielczego, agencja pocztowa, a usługi ubezpieczeniowe świadczą mieszkańcy zatrudnieni jako agenci ubezpieczeniowi. Kowalów jest wsią dobrze wyposażoną w placówki handlowe branży spożywczej – są cztery sklepy

Ryc. 5. Subiektywna ocena stanu technicznego budynku i warunków mieszkaniowych w Kowalowie

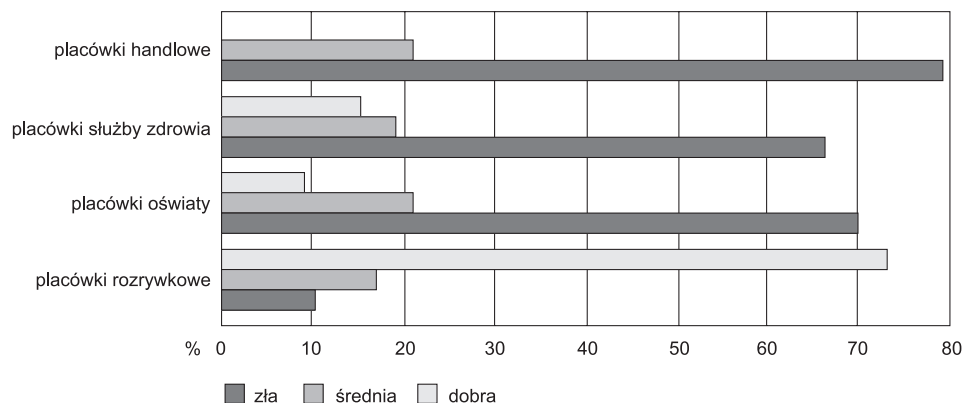
Źródło: wyniki badań ankietowych „Kowalów 2009”.

spożywcze oraz hurtownia wielobranżowa. Pozostałe usługi, między innymi w zakresie czyszczenia odzieży, naprawy obuwia, naprawy sprzętu elektronicznego oraz usług fryzjerskich, występują w jednostkach osadniczych wyższego rzędu, w kierunku których ciąży analizowana wieś. Są to przede wszystkim miasta: Słubice i Rzepin. Mimo iż Rzepin położony jest bliżej Kowalowa, to Słubice, jako większe miasto powiatowe dysponujące znacznie szerszą ofertą usługową, pełni główną rolę w zaopatrywaniu mieszkańców Kowalowa w wyżej wymienione usługi. Natomiast ośrodki o znaczeniu regionalnym są miejscem zaspokajania potrzeb kulturalnych i rozrywkowych wyższego rzędu. Z usług placówek kulturalnych wyższego rzędu korzysta tylko 63% badanych.

Dostępność do placówek handlowych, służby zdrowia oraz oświaty mieszkańcy Kowalowa oceniają pozytywnie z uwagi na zlokalizowane we wsi sklepy spożywcze, ośrodek zdrowia oraz szkołę podstawową i gimnazjum (ryc. 6). Dostępność do placówek rozrywkowych we wsi otrzymała negatywną ocenę wynikającą z braku miejsc oferujących zabawę, zwłaszcza dla dzieci i młodzieży.

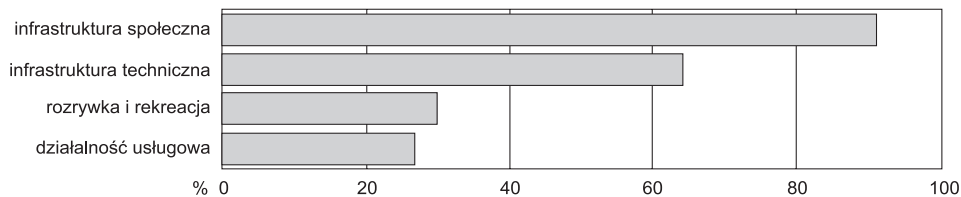
Stan zagospodarowania przestrzennego badanego terenu także w istotny sposób kształtuje warunki życia mieszkańców Kowalowa. Szereg wskazanych przez respondentów deficytów funkcjonalno-przestrzennych we wsi, rozumianych jako brak lub niedorozwój elementu w przestrzeni wiejskiej, wskazuje na zły stan zagospodarowania wsi.

Deficyty o charakterze społecznym, w opinii respondentów, pełnią ważniejszą rolę niż infrastrukturalne (ryc. 7). Najbardziej odczuwalny przez mieszkańców wsi (55%) jest brak domu kultury bądź świetlicy, będących miejscem spędzania wolnego czasu przez dzieci i młodzież. Brak przedszkola i żłobka (odczuwany przez 30% mieszkańców) oraz placu zabaw dla dzieci (odczuwany przez 16% mieszkańców) również należy do grupy często wymienianych przez ankietowanych deficytów funkcjonalnych. Najważniejszym w opinii mieszkańców (32%) deficytem infrastrukturalnym w Kowalowie jest niedostatecznie rozwinięta sieć kanalizacyjna – większość gospodarstw korzysta ze zbiorników bezodpływowych. Brak chodników (11%), dróg asfaltowych (6%) i oświetlenia (4%), a także potrzeba modernizacji

Ryc. 6. Ocena dostępności do placówek usługowych w Kowalowie

Źródło: wyniki badań ankietowych „Kowalów 2009”.

Ryc. 7. Deficyty funkcjonalno-przestrzenne w Kowalowie

Źródło: wyniki badań ankietowych „Kowalów 2009”.

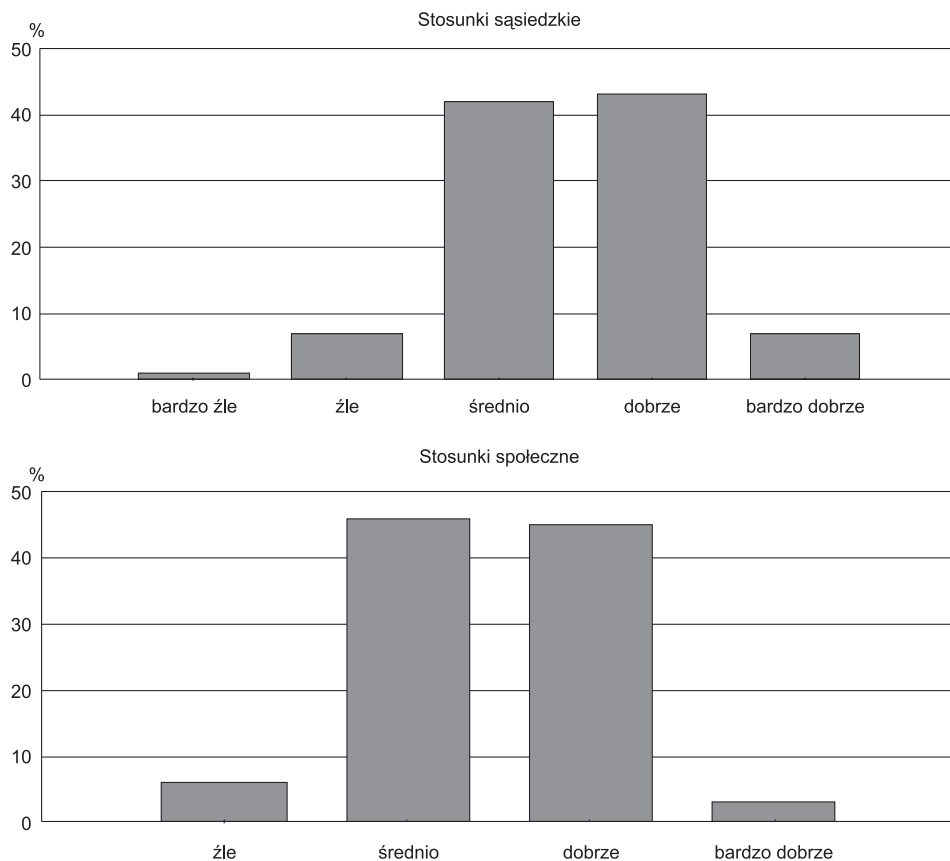
sieci wodociągowej we wsi (2%) oraz, w przypadku wielu domostw, brak przyłączy do sieci gazu ziemnego (4%) to mniej odczuwalne przez mieszkańców deficyty funkcjonalne. Młodszy respondenci, szczególnie w wieku do 25 lat, wskazują na brak usług rozrywkowo-rekreacyjnych w postaci kina (9%), basenu (2%), kawiarni (8%), kafejki internetowej (1%) oraz usług pielęgnacyjnych, tj. solarium, salonu kosmetycznego czy fryzjerskiego (6%).

Kolejny deficyt funkcjonalno-przestrzenny dotyczy sfery działalności budowlanej oraz handlu artykułami ogrodniczymi we wsi (4%), a także działalności usługowej – braku zakładu szewskiego oraz krawieckiego w Kowalowie (4%). W sferze opieki zdrowotnej mieszkańcy oczekują zlokalizowania we wsi gabinetu stomatologicznego (4%), a także narzekają na niską jakość oferowanych we wsi usług lekarskich (2%). Według 3% respondentów, ze względu na niewystarczającą we wsi liczbę miejsc pracy dla mieszkańców, w Kowalowie powinien powstać duży zakład pracy. Tylko 6% respondentów dostrzega problem tkwiący w niewystarczającej powierzchni terenów zieleni parkowej oraz brak ścieżek rowerowych w Kowalowie. Zwrócono również uwagę (1%) na potrzebę zlokalizowania radaru drogowego we wsi w celu zwiększenia bezpieczeństwa ruchu pieszego.

Istotnym elementem kształtującym warunki życia mieszkańców jest stopień ich identyfikacji terytorialnej i społecznej. Kowalów zamieszkuje od urodzenia 41% ludności w wieku od 14 do 77 lat. Większość respondentów (89%) wyraża przywiązanie do wsi, potwierdzając wysoką tożsamość terytorialną i społeczną.

Klimat społeczny jest kolejnym czynnikiem wpływającym na warunki życia mieszkańców wsi. Budują go między innymi bliższe relacje sąsiedzkie między mieszkańcami wsi oraz dalsze – ogólnospołeczne (ryc. 8). Stosunki sąsiedzkie w Kowalowie obejmują przede wszystkim przypadkowe pogawędki (50%), co wskazuje na niezbyt wysoki stopień zażyłości między sąsiadami. Ścisłejsze więzi wyrażające się we wzajemnej pomocy oraz odwiedzinach w domach są mniej powszechną formą relacji (35%). Aż 17% ankietowanych stwierdziło brak jakichkolwiek relacji ze swoimi sąsiadami. Subiektywna ocena mieszkańców wsi, dotycząca ogólnych stosunków sąsiedzkich, prezentuje się lepiej, niż dokonana wcześniej ocena obiektywna. Ponad 80% ankietowanych określa relacje sąsiedzkie panujące we wsi jako średnie lub dobre. Również lepiej niż przeciętnie w ocenie respondentów prezentują się ogólne, pozasąsiedzkie relacje między mieszkańcami wsi. Tylko 6% ankietowanych wskazuje na złe stosunki społeczne w Kowalowie.

Poziom życia ludności Kowalowa uwarunkowany jest, między innymi, wysokością uzyskiwanych dochodów. Miesięczne dochody, w przeliczeniu na osobę w go-

Ryc. 8. Ocena relacji sąsiedzkich i społecznych w Kowalowie

Źródło: wyniki badań ankietowych „Kowalów 2009”.

spodarstwie domowym we wsi, kształtują się przeważnie na poziomie od 500 do 1000 zł (ryc. 9). Prawie co czwarte gospodarstwo osiąga dochód wyższy, tj. 1000–1500 zł/os., a co ósme – ponad 1500 zł/os. Gospodarstwa dysponujące dochodem poniżej 500 zł/os. znajdują się w mniejszości (23%) w stosunku do gospodarstw posiadających więcej niż 500 zł/os. (77%). Członkowie aż 8% gospodarstw żyją na poziomie graniczącym z ubóstwem, uzyskując dochody poniżej 300 zł/os. Poziom dochodów badanej populacji wiejskiej jest niższy w stosunku do sytuacji ekonomicznej wiejskich gospodarstw domowych w Polsce w 2008 r. (GUS). Wskazuje na to niższy, o ponad 150 zł od średniej krajowej, przeciętny miesięczny dochód na osobę w gospodarstwach wiejskich, wynoszący w Kowalowie w 2009 r. 848 zł.

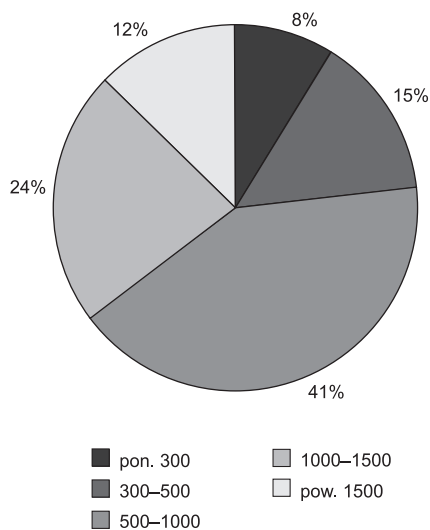
Spółceństwo Kowalowa jest nisko rozwiniętym społeczeństwem konsumpcyjnym, które nastawione jest przede wszystkim na zaspokajanie podstawowych potrzeb. Środki w budżetach analizowanych gospodarstw w głównej mierze przeznaczane są na zakup żywności (60%). Istotnym elementem w strukturze wydatków budżetów domowych nadal są rachunki za media i czynsz (48%). Nieporów-

nywalnie niższe są wydatki na prowadzenie własnej działalności (6%), zakup lekarstw (6%), paliwa (5%), opału w postaci drewna (4%), a także koszty remontów (5%), spłaty kredytów (4%) oraz zakup używek w formie wyrobów tytoniowych i alkoholowych (2%). Zaspokajanie potrzeb wyższego rzędu, takich jak podróże czy chociażby zakup odzieży, ma niski udział w strukturze wydatków mieszkańców Kowalowa – odpowiednio 2 i 7%.

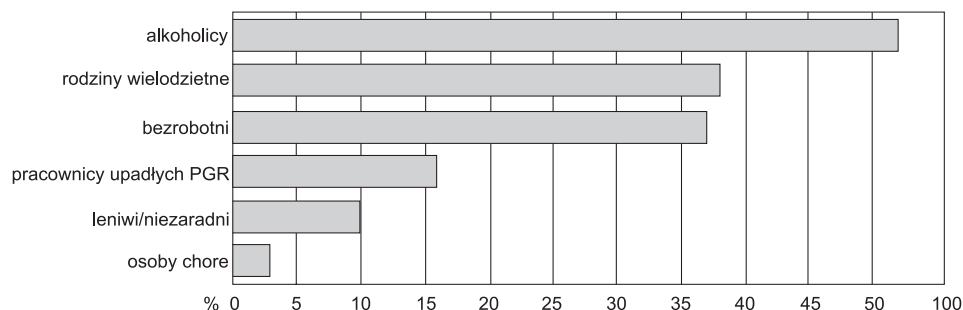
Zjawisko biedy wśród mieszkańców Kowalowa potwierdza znaczna większość ankietowanych (90%), co jest wyrazem bardzo niekorzystnej sytuacji społeczno-ekonomicznej lokalnej ludności. Według respondentów, bieda dotyczy średnio co 9 mieszkańca wsi (11%). Ankietowani będący zdania, iż w Kowalowie nie występuje zjawisko ubóstwa, to głównie osoby nie należące do zamożnej części społeczności – dochody w ich gospodarstwach domowych sięgają maksymalnie 500 zł/os.

Według ankietowanych, bieda dotyczy przede wszystkim rodziny patologiczne, w których co najmniej jeden z rodziców jest alkoholikiem (ryc. 10). Zjawisko ubóstwa występuje również w rodzinach wielodzietnych i rodzinach bezrobotnych, rzadziej są to pracownicy upadłych PGR. Ankietowani wskazują również inne źródła ubóstwa: lenistwo lub niezaradność ludzi (według 10% respondentów) oraz zły stan zdrowia (według 3% respondentów).

W okresie wakacji letnich i zimowych mieszkańcy Kowalowa wykazują małą mobilność. Członkowie niemal 40% gospodarstw domowych spędzają w domu zarówno ferie zimowe, jak i letnie. Dwukrotnie wyższy odsetek (87%) stanowią gospodarstwa, w których członkowie nie opuścili Kowalowa tylko w okresie wakacji

Ryc. 9. Miesięczne ochny w przeliczeniu na członka gospodarstwa domowego w Kowalowie (w zł/os.)

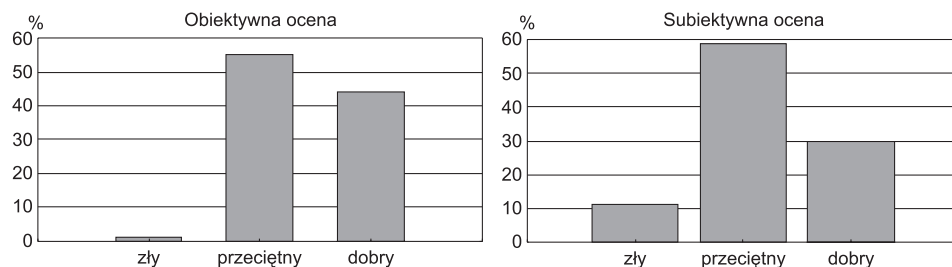
Ryc. 10. Grupy społeczne dotknięte biedą w Kowalowie

Źródło: wyniki badań ankietowych „Kowalów 2009”.

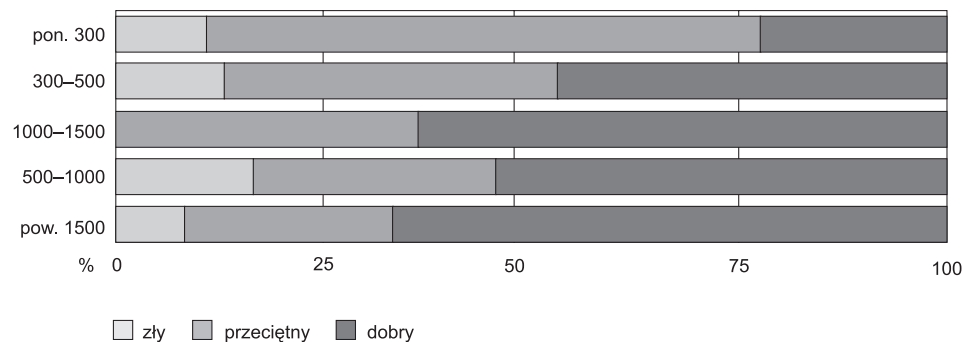
zimowych. Zatem mieszkańcy wsi częściej wyjeżdżają na wypoczynek letni niż zimowy, głównie są to wyjazdy krajowe.

Mieszkańcy Kowalowa pozytywnie oceniają poziom życia ogółu lokalnej społeczności wiejskiej (ryc. 11). Według 55% ankietowanych większość mieszkańców wsi żyje na przeciętnym poziomie. Nieznacznie mniejsza grupa respondentów (44%) jest zdania, że ludność Kowalowa prezentuje wyższy niż przeciętny poziom życia. Tylko 1% osób ankietowanych określiło ogólny poziom życia mieszkańców wsi jako zły. Subiektywna ocena respondentów nie pokrywa się z obiektywną oceną poziomu życia ludności wsi – prezentuje się gorzej (ryc. 11). W Kowalowie zachodzi zatem zjawisko nazywane przez Urlicha Becka „windą w górę”, które sprawia, że dzięki rozwojowi gospodarki i zmianom zachodzącym w skali kraju wszystkim żyje się obiektywnie lepiej (Michalska 2007).

Najubożsi mieszkańcy wsi, reprezentujący gospodarstwa o dochodach poniżej 300 zł/os., mimo niskiego statusu materialnego, oceniają pozytywnie swój poziom życia, bo aż ponad 65% ankietowanych uważa, że żyje na przeciętnym poziomie, a co 5 z nich ocenia swój poziom życia nawet jako dobry (ryc. 12). Tylko 10% respondentów o najniższych dochodach negatywnie ocenia swój poziom życia. Blisko połowa mieszkańców o nieco wyższym dochodzie na członka gospodarstwa (300–500 zł/os.) ocenia swój poziom życia jako dobry. Mieszkańcy z gospodarstw

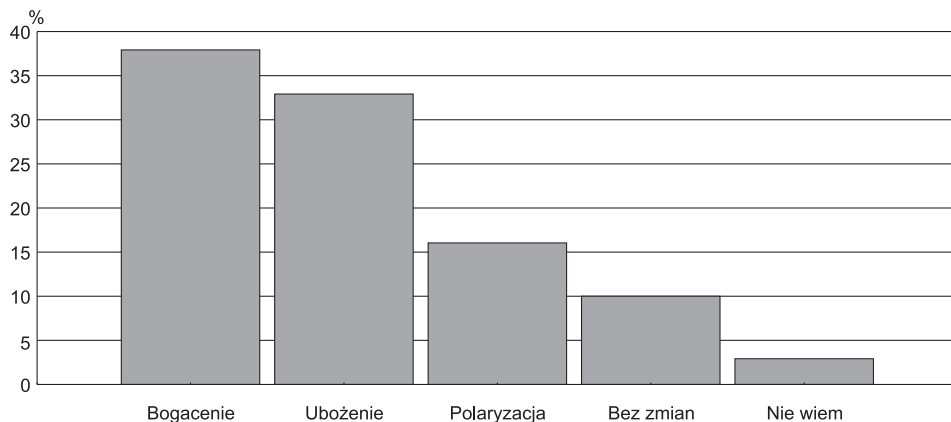

Ryc. 11. Obiektywna i subiektywna ocena poziomu życia mieszkańców Kowalowa
Źródło: wyniki badań ankietowych „Kowalów 2009”.

Ryc. 12. Subiektywna ocena poziomu życia mieszkańców Kowalowa wg wysokości dochodów na członka gospodarstwa domowego (w zł/os.)

Źródło: wyniki badań ankietowych „Kowalów 2009”.

Ryc. 13. Kierunki zmian poziomu życia mieszkańców Kowalowa

Źródło: wyniki badań ankietowych „Kowalów 2009”.

osiągających dochód w granicach 500–1000 zł/os. stosunkowo najlepiej oceniają swój poziom życia, gdyż nie wyrażają w ogóle ocen negatywnych, a większość ocenia swój poziom życia jako dobry. Wśród respondentów z gospodarstw osiagających dochody 1000–1500 zł/os. jest najwięcej osób negatywnie oceniających swój poziom życia w odniesieniu do wszystkich badanych grup ekonomicznych. Nie wszyscy mieszkańcy wsi reprezentujący gospodarstwa o najwyższym statusie ekonomicznym (osiągające dochód ponad 1500 zł/os.) oceniają swój poziom życia jako dobry i nawet około 8% z nich – jako zły.

Ocena kierunku zmian poziomu życia mieszkańców Kowalowa w znacznym stopniu zależy od wieku respondentów (ryc. 13). Mieszkańcy wsi zwracają uwagę na dwa wzajemnie wykluczające się procesy. Blisko 40% ankietowanych zauważa zjawisko bogacenia się ludności i są to głównie ludzie młodzi i osoby w średnim wieku (30–50 lat). Ludzie starsi w wieku powyżej 50 lat, stanowiący 33% badanych, są odmiennego zdania – zauważają spadek poziomu życia mieszkańców. Negatywne zjawisko polaryzacji zarobkowej, czyli bogacenia się zamożnej części społeczeństwa z jednoczesnym ubożeniem ludności biednej prowadzące do pogłębiania się różnic poziomu życia ludności, również zostało zauważone w Kowalowie i wskazane przez 16% respondentów, zwłaszcza starszych. Żadnych zmian poziomu życia mieszkańców wsi nie zauważa 10% ankietowanych, jeszcze mniejsza grupa respondentów, głównie starszych mieszkańców wsi, nie ma na ten temat zdania.

3. Podsumowanie

Warunki życia mieszkańców Kowalowa prezentują się na wysokim poziomie. Dotyczy to zwłaszcza warunków mieszkaniowych z uwagi na bardzo dobre wyposażenie gospodarstw w przedmioty trwałego użytkowania, takie jak telewizor, pralka, lodówka oraz zaopatrzenie budynków mieszkalnych w infrastrukturę wodociągo-

wą i centralne ogrzewanie. Natomiast w kontekście wyposażenia mieszkań w kanalizację sanitarną oraz instalację gazową zachodzi zjawisko odmienne – nieliczne budynki posiadają tego rodzaju media. W miarę powszechny jest natomiast dostęp do internetu i telewizji kablowej. Dobre warunki życia badanej społeczności wynikają również z dobrze rozwiniętej we wsi sfery podstawowych usług publicznych, takich jak szkoła podstawowa i gimnazjum, ośrodek zdrowia, poczta, apteka, a także usług bankowych i handlu artykułami spożywczymi oraz gospodarstwa domowego. Jedynie zły stan dróg negatywnie wpływa na ocenę warunków życia mieszkańców wsi. Ludność Kowalowa cechują niezbyt silne relacje sąsiedzkie i społeczne.

Niski jest natomiast poziom życia ludności Kowalowa. Uwarunkowane jest to uzyskiwaniem przez mieszkańców wsi niskich dochodów w przeliczeniu na członka gospodarstwa domowego. Najniższe dochody we wsi osiągają bezrobotni oraz rolnicy, najwyższe zaś – osoby pracujące na własny rachunek poza rolnictwem oraz emeryci i renciści. Wydatki budżetów gospodarstw domowych skierowane są głównie na zaspokajanie podstawowych potrzeb konsumpcyjnych. W opinii respondentów poziom biedy we wsi jest powszechnym zjawiskiem, które dotyczy głównie rodziny alkoholików. O niskim poziomie życia świadczy również mała mobilność badanej społeczności – większość mieszkańców Kowalowa spędza w domu zarówno wakacje zimowe, jak i letnie.

Bardzo dobre warunki życia mieszkańców Kowalowa nie korespondują z niskim poziomem życia badanej społeczności. Dysproporcję między bardzo niskimi dochodami mieszkańców a ponadprzeciętnym chociażby wyposażeniem ich gospodarstw w dobra trwałego użytkowania, mogą być wynikiem funkcjonowania we wsi tzw. „szarej strefy”, stanowiącej źródło dodatkowych dochodów. Lokalizacja wsi w pobliżu granicy polsko-niemieckiej stwarza ponadto możliwość podejmowania przez mieszkańców Kowalowa pracy zarobkowej w Niemczech, która może być kolejnym źródłem dochodów, pomijanym przez respondentów. Nie można też wykluczyć czynnika o charakterze subiektywnym – zaniżania uzyskiwanych dochodów przez osoby ankietowane.

5iteratura

- Michalska S. 2007. Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich a różnicujące się warunki życia mieszkańców wsi. *WW:WM*. Błąd, D. Klepacka-Kołodziejska (red.), Społeczno-ekonomiczne aspekty rozwoju polskiej wsi. IRWiR PAN, Warszawa, s. 111–120.
- Pięćek B. 2005. Lokalne uwarunkowania poziomu życia ludności wiejskiej. *WW:WA*. Rosner (red.), Uwarunkowania i kierunki przemian społeczno-gospodarczych na obszarach wiejskich. IRWiR PAN, Warszawa, s. 331–346.

tandard and conditions o liAin in the countryside or e am le o Kowalów Ailla e

6bstract The aim of the publication is to determine standard and conditions of liSing of rural populations based on the analysis of surSey made in Kowalów in 2009. Kowalów is the Sillage located on the border area in Lubuskie proSince in the district Stubice, in the urban-rural community of Rzepin. Con-

ditions of living was defined based on analysis of housing conditions, including, inter alia, technical infrastructure, house equipment and adequate consumer durable, as well as the degree of access to services and the state of countryside management and character of social relations. The population's living level is defined on the basis of analysis of income and mobility of residents. Research indicates a high living conditions of Kowalów inhabitants. It especially refers to housing and access to basic services in the village. On the other hand, it should be emphasized that the level of house equipment in the sewage system and installation of natural gas is very low. The high conditions of living of Kowalów inhabitants do not correspond with low living standard of tested community – the low level of income and mobility of people.

Key words housing conditions, access to services, functional-spatial deficits, people's income and mobility, social relations.